

Kısık Kanyonu (Çal-Denizli) Jeositi ve Jeoturizm Özellikleri

Geological Heritage and Geotourism Features of The Kısık Canyon (Çal-Denizli)

Arzu GÜL^{1,3}, Sonay BOYRAZ², Mehmet ÖZKUL³

^{1,3}*Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Fakültesi. Jeoloji Mühendisliği Bölümü, DENİZLİ
mozkul@pamukkale.edu.tr, agul@pamukkale.edu.tr*

³*Ankara University Engineering Faculty Department of Geological Engineering
Sonay.Boyraz@eng.ankara.edu.tr*

ÖZ

Kısık kanyonu, Denizli ilinin kuzeyinde Çivril-Baklan grabeninin güneybatı kesiminde, Çal ilçe merkezinin 4 km kadar doğu güneydoğusunda Büyük Menderes Nehri üzerinde yer alır. İl merkezine uzaklığı 64 km'dir. Karayolu ile her mevsim yöreye ulaşmak mümkündür.

Büyük Menderes Nehri Kısık Kanyonu'na girmeden önce, Neojen göl çökelleri içinde, yer yer menderesler çizerek yerleşmiş olduğu görülür. Büyük Menderes Nehri, Çivril-Baklan grabeni içinde kuzeydoğudan güneybatıya akmakta iken, Yukarıseyit Köyü'nün 1,5 km doğusunda kuzeye doğru yön değiştirir. Kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık 3 km'lik bir mesafe içinde nehir, Menderes Masifi'nin mermerleri içinde açılmış dar ve derin "Kısık kanyonu" nda yol alır. Mermerler oldukça kırıklı ve karstlaşmış durumdadır. Kanyon giriş ve çıkışı deniz seviyesinden itibaren sırasıyla 760 ve 700 metredir. Vadinin Neojen istifi içinde gelişmiş kısımlarında göreceli olarak genişleme gözlenir. Vadinin doğu ve batısında yükseklikleri 800-900 metreler arasında değişen birkaç alçak tepe yer alır. Kanyonun geliştiği alan, doğudaki Çivril-Baklan grabeni ile batıdaki çöküntü alanları arasında bir eşik özelliği taşır. Kanyonun kuzey ucunda Sahanbükü-Yazıtarla yörelerindeki kırmızı renkli Neojen tortulları ve güncel alüvyonlar ile kaplı kesimlerde vadi genişleyerek kısmen düz tarım alanlarına geçer. Bu düz tarım alanlarına, kanyonun çıkış ağzında nehir üzerinde Devlet Su İşleri tarafından kurulmuş bir regülatör vasıtası ile, sulama mevsiminde kanallara su verilmektedir. Son yıllarda bu düz alanlarda sulu tarım yapılmaktadır. Kanyon çıkışından sonra, nehrin her iki tarafında kalan ağaçlık sahalar piknik alanları olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bu alana yakın Kayı Pazarı ve Kumdanlı Köprüsü gibi tarihi yerler de bulunur.

Çal yöresindeki ilçe ve köylerin yerel yöneticileri, uzun zamandır Kısık Kanyonu'nun turizme kazandırılması için çaba harcamaktadırlar. Halen kanyon giriş tarafında birkaç balıkçı lokantası işletilmektedir. Son yıllarda kanyonda su sporları yapanların sayısında bir artış gözlenmektedir. Diğer yandan, ilçe belediyesi ve kaymakamlığın girişimleri ile kanyon çıkış ağzından itibaren akış yukarı doğru yaklaşık 750 metrelik bölüm için bir proje hazırlanmıştır. Projede, kanyon çıkışındaki geniş alanda ziyaretçilere yönelik otopark, tuvalet, lokanta, kafeterya, hediyelik eşya ve yöresel ürün satış reyolları ile akarsuyun maksimum su seviyesinden 1,0-1,5 m yüksekte ahşap yaya yürüyüş yollarının yapımı ön görülmüştür.

Kanyon alanı ve çevresi aynı zamanda arkeolojik kalıntılar yönünden de zengindir. Dikçe vadi yamaçlarında irili ufaklı pek çok mağara ve oyuk fark edilmektedir. Ancak bugüne kadar

düzenli bir kazı çalışması ve bilimsel araştırma yapılmamıştır. Bazı antik mezarlar ne yazık ki hazine avcıları tarafından tahrip edilmiş durumdadır.

Çal bölgesi bağları ile ünlüdür. Son yıllarda şarap başta olmak üzere, üzüm ürünlerine yönelik yatırımlar giderek artmaktadır. Bilimsel çalışmaların ve gerekli alt yapı yatırımlarının tamamlanması ve iyi bir tanıtımla birlikte, Kısık kanyonu yöreye oldukça yararlı katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışma ile Kısık kanyonu ve çevresinin jeolojik konumu ve kültürel jeoloji yönünden önemi vurgulanmış, bir jeosit olarak önerilebileceği sonucuna varılmıştır. Önümüzdeki yıllarda başta jeolojik, jeoarkeolojik çalışmalar olmak üzere, çok yönlü ayrıntılı araştırmalarla inceleme alanı hakkında daha fazla bilgiye ulaşılmış olacaktır.

Anahtar kelimeler: Kısık kanyon, jeosit, Çal, Denizli,

ABSTRACT

Kısık Canyon, northern part of the city of Denizli and on the Buyuk Menderes river, is located 4 km far away from the city centre of the Çal that is located east-northern part of the province of Denizli. It is 64 km away from Denizli. It is possible to reach the terrain every day of the year by highway.

The Büyük Menderes River is seen as incised in the Neogene lacustrine deposits by drawing meanders in places at the beginning of the Kısık canyon. It turns toward the north at 1.5 km east of the Yukarıseyit village while the river-flow from northeast to southwest in the Çivril-Baklan graben. The marbles are quite fractured and karstified. The entrance and exit of the canyon are 760 and 700 m in elevation, respectively. Widening is seen at the valley segments, which was developed in Neogene sedimentary succession. The river flow in a deep and narrow gorge incised within the marbles of the Menderes massif from south to north in distance of approximately 3 km. At the east and west sides of the valley there are a few hills changing between 800-900m in elevation. The area, where canyon developed, resembles a threshold between Çivril-Baklan graben and depressional area in the west. The canyon passes towards partly smooth agricultural areas by widening at the fields covered by red colored Neogene deposits and recent alluvium of Sahanbükü-Yazıtarla areas to the north end of the canyon.

Water is given to these smooth agricultural areas using a regulator constructed at the exit of the canyon on the river by Turkish State Hydrolic Authority in irrigation season. Agriculture by irrigation has nowadays been made at the smooth areas. After the canyon exit, wooded areas on both sides of the river bed are used as picnic places. Additionally, there are historical sites such as Kayı Bazaar and the Kumdanlı Bridge close to the wooded areas. Local administrators of the town and villages around the Çal region effort to be earn of the Kısık canyon to tourism for along time. A few fish restaurants have already been run at the entrance side of the canyon. There are an increase number of rafting peoples in last years. On the other side, with attempts of the local authorities, a project was prepared for a part of 750m up-flow from the exit mouth. In the project, on the wide area at the exit side, auto park, toilet, restaurant, cafe, shops for local products and gift and wooden walking road at 1,0-1,5m high over the water level have been planned to construct. The canyon area and its surroundings are

rich in point of archaeological ruins. Both large and small a lot of caves and cavities are perceptible on steeply valley slope, but until now, a regular excavation and scientific studies are not made. Some antique tombs unfortunately are destroyed by treasure hunters. The al region is famous with vineyard. Investments have presently been increasing gradually oriented towards grape products.

By the completion of the scientific studies and required substructures, and with a good presentation, the Kısık canyon will provide an important contribution to the al region. In this study, geological setting and importance of the Kısık canyon and surroundings in the point of cultural geology have been emphasized and thought to be offered as a geosite. In near future, more information by multidisciplinary and detailed researches and geological and geoarchaeological studies will be achieved.

Keywords: Kısık Canyon, geosite, al, Denizli,